

Віта Бойко

кандидатка історичних наук,
заступниця директора,
Український науково-дослідний інститут
архівної справи та документознавства
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5725-9641>

Оксана Гула

кандидатка історичних наук,
в. о. завідувачки відділу
науково-інформаційної та редакційно-видавничої діяльності,
Український науково-дослідний інститут
архівної справи та документознавства
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5437-9042>

ДО ПИТАННЯ ПРАКТИЧНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ТА ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Останнім часом все більше актуалізується питання щодо впровадження електронного документообігу в усі сфери професійного життя суспільства. Постійний розвиток сфери документознавства ставить перед працівниками нові завдання, вирішення яких сприятиме покращенню, удосконаленню системи документообігу та унормуванню нормативно-законодавчої бази з цього питання.

Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства (УНДІАСД) уже вкотре¹ виступив одним зі співорганізаторів III Науково-практичного семінару із міжнародною участю «Організація електронного документообігу в закладах освіти та органах державної влади». Також в організації заходу взяли участь: Національна академія педагогічних наук України (НАПН України), ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, Центральний державний електронний архів України (ЦДЕА України), Литовський державний новий архів, Центральний інститут післядипломної освіти, Громадська спілка «Всеукраїнська академія інноваційного розвитку освіти» та Всеукраїнська громадська організація «Спілка архівістів України».

¹ Науково-практичний семінар «Організація електронного документообігу в закладах освіти та органах державної влади». URL: <https://undiasd.archives.gov.ua/index.php?m=257> (дата звернення: 17.05.2021); Про II Науково-практичний семінар із міжнародною участю «Організація електронного документообігу в закладах освіти та органах державної влади». URL: <https://undiasd.archives.gov.ua/index.php?m=322> (дата звернення: 17.05.2021).

Захід проходив 2 квітня 2021 р. на базі ДЗВО «Університет менеджменту освіти» в режимі вебконференції за допомогою програмного засобу Big Blue Button.

Організатори, орієнтуючись при плануванні семінару на потреби працівників наукових установ та закладів освіти (керівників установ, діловодів, працівників архівних структурних підрозділів та підрозділів з інформаційних технологій, які упроваджують електронний документообіг, використовують його у діловодстві, освітньому процесі та науковій роботі), виокремили ключові проблемні напрями для обговорення.

Насамперед перед учасниками постали завдання проаналізувати сучасний стан та висвітлити перспективи розвитку законодавчого й нормативно-правового регулювання роботи з електронними документами, їх підготовки до передавання на архівне зберігання, застосування в діяльності установ документів в електронній формі, їхню юридичну силу. Було на меті обговорити стан та перспективи впровадження систем електронного документообігу в закладах освіти, використання системи електронної взаємодії органів виконавчої влади, централізованого зберігання електронних документів та їх руху. Планувалося ознайомити присутніх із форматами даних електронних документів та кваліфікованих електронних підписів, печаток, а також перспективами впровадження міжнародних стандартів для їх застосування в процесі організації діловодства й архівної справи закладами освіти та державними установами.

Головними спікерами семінару стали: ректор ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, член-кор. Національної академії наук вищої освіти України, д-р філософії, проф. кафедри філософії й освіти дорослих ЦПО Микола Кириченко; директор УНДІАСД, в. о. Голови Спілки архівістів України, канд. іст. наук, с. н. с. Олександр Гаранін; директорка Литовського державного нового архіву Дануте Контрімавічієне; проректор із наукової роботи та цифровізації, д-р пед. наук, проф., член-кор. НАПН України Олег Спирін; академік-секретар, член-кор. НАПН України, д-р філос. наук, проф. Петро Саух; директор ЦДЕА України, канд. іст. наук Юрій Ковтанюк; завідувачка відділу наукової роботи ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, канд. іст. наук, доц. кафедри професійної та вищої освіти ЦПО Інна Отамась; доц. відділу наукової роботи ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України, канд. пед. наук Олена Остряньська.

Із вітальним словом на урочистому відкритті семінару до учасників звернулися ректор ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» М. Кириченко та академік-секретар НАПН України П. Саух. Останній наголосив на актуальності питання упровадження електронного документообігу в закладах освіти і державних установах, обґрунтував необхідність вве-

дення міжнародних стандартів та їх застосування в процесі організації діловодства, електронного урядування².

О. Гаранін та В. Бойко виступили зі спільною доповіддю «Нормативно-методичні розробки Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства з обліку та зберігання електронних документів в архівних установах України»³. Спікери звернули увагу присутніх на те, що облік і зберігання електронних документів в архівних установах мають свої особливості, але у чинній нормативно-правовій та нормативній базі це питання висвітлено недостатньо. Саме тому фахівцями УНДІАСД розроблено нормативно-методичні документи, в яких надано рекомендації щодо приймання-передавання електронних документів, їх обліку, зберігання та забезпечення збереженості. Так, із метою визначення оптимального та уніфікованого підходу архівних установ до зберігання електронних документів НАФ, з урахуванням зарубіжної практики та вітчизняних реалій УНДІАСД розроблено методичні рекомендації «Забезпечення збереженості електронних документів Національного архівного фонду»⁴. Рекомендації призначені для використання у практичній роботі архівних установ, до повноважень яких належить забезпечення збереженості електронних документів НАФ. Розроблення методичних рекомендацій, безсумнівно, стало значним здобутком у вирішенні питання забезпечення збереженості електронних документів. Проте, на думку фахівців Державної архівної служби України та УНДІАСД, для повноцінної реалізації державної політики у цьому напрямі необхідним було розроблення додаткового нормативно-методичного документа щодо обліку і зберігання електронних документів в архівних установах України. Із метою визначення теоретичних та практичних засад обліку і зберігання електронних документів в архівних установах, УНДІАСД у межах виконання НДР розроблено методичні рекомендації «Облік і зберігання електро-

² Організація електронного документообігу в закладах освіти та органах державної влади. URL: <http://umo.edu.ua/news/orghanizacija-elektronnogho-dokumentoobighu-v-zakladakh-osviti-ta-orghanakh-derzhavnoji-vladi> (дата звернення: 13.05.2021).

³ Нормативно-методичні розробки Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства (УНДІАСД) з обліку та зберігання електронних документів в архівних установах України. URL: https://undiasd.archives.gov.ua/img/2021/2021_04_02/2021_04_02_Paper.pdf (дата звернення: 14.05.2021).

⁴ Методичні рекомендації «Забезпечення збереженості електронних документів Національного архівного фонду: методичні рекомендації» [затв. наказом Держ. арх. служби України від 13 лют. 2020 р. № 13] / Держ. арх. служба України, УНДІАСД : уклад.: Л. В. Дідух, Н. В. Залеток, Т. М. Ковтаник, Ю. Г. Чернятинська. Київ, 2019. 68 с. URL: https://undiasd.archives.gov.ua/doc/metod_rec_zber_ed_naf.pdf (дата звернення: 13.05.2021).

них документів»⁵. Розробленню методичних рекомендацій передував аналіз вітчизняних і зарубіжних законодавчих, нормативно-правових актів, нормативних та методичних документів, що регламентують окремі процеси обліку і зберігання електронних документів. Зокрема, досліджено міжнародний досвід країн- драйверів у сфері обліку і зберігання електронних документів, узагальнено вітчизняний досвід роботи архівних установ, що здійснюють облік і зберігання електронних документів, а також визначено основні технологічні процеси обліку і зберігання електронних документів.

Спікери зазначили, що робота УНДІАСД у напрямі розроблення нормативно-методичних документів щодо врегулювання роботи з електронними документами в архівних установах України триває. Підсумовуючи, доповідачі зауважили, що розроблені та розроблювані сьогодні фахівцями УНДІАСД нормативно-методичні документи мають стати підставою для внесення змін до відповідних законодавчих актів, галузевих програм та інших нормативно-правових актів і нормативних документів.

М. Кириченко у доповіді «Інновації в управлінні університетами: електронне урядування» зауважив, що рушійною силою інноваційного розвитку є три складові – освіта, наукові дослідження та інновації, визначна роль у створенні яких належить університетам. Відповідаючи на потреби сьогодення, університети прагнуть готувати фахівців, здатних працювати в умовах швидких змін, брати на себе відповідальність, проявляти ініціативу. Доповідач зауважив, що врядування у вищій освіті визначається як нова модель управління, спричинена викликами суспільного розвитку та відповідною модернізацією самої системи вищої освіти; базується на принципі партнерства та розподіленої відповідальності; спричинює зміну ролі держави в управлінні вищою освітою від регулятора до фасилітатора, а також потребує посилення інституційного лідерства закладів вищої освіти. М. Кириченко зазначив, що впровадження електронного урядування сприятиме відкритості та прозорості у діяльності адміністрації освітніх закладів; підвищуватиме якість надання освітніх послуг на основі використання інформаційних технологій; звільнить науково-педагогічних працівників ЗВО від рутинної технічної роботи; сприятиме організації інформаційної взаємодії на базі електронного документообігу. Доповідач наголосив, що ДЗВО «Університет менеджменту освіти» активно долучився до процесу діджиталізації та з метою забезпечення дистанційного навчання у системі

⁵ Облік і зберігання електронних документів: методичні рекомендації / Держ. арх. служба України, УНДІАСД; уклад.: В. Ф. Бойко, О. Я. Гаранін, З. М. Свєрдлик, Т. М. Ковтанюк. Київ, 2020. 44 с. URL: https://undiasd.archives.gov.ua/doc/2020_12_22_metod_rek_oblik_zber_ed.pdf (дата звернення: 13.05.2021).

підвищення кваліфікації для Українського відкритого університету післядипломної освіти розробив автентичну вебплатформу з урахуванням особливостей навчання дорослих – «Система управління навчанням дорослих (Learning Management System Adultlearning)». Також було введено в дію сайт «Український відкритий університет післядипломної освіти»⁶.

Д. Контрімавічієне детально зупинилася на поняттях «електронний документ», «документ цифрового походження», «контекстна інформація». У доповіді «Документ – його форми і поняття» було повідомлено, що із 2020 р. у Литві організації можуть зберігати документи (після їх оцифрування) тільки у електронному вигляді (окрім випадків, передбачених литовським законодавством). При цьому обирається програмне забезпечення, здатне зберігати автентичність, цілісність, доступ для використання документів протягом усього періоду їх зберігання, а також їх захист від змін змісту чи знищення. Записи повинні створюватися таким чином, щоб відображення їхнього змісту було однаковим, незалежно від програми, за допомогою якої цей документ відкривається. Крім того, у номенклатурі справ організації графа «індекс справи» поповнилася спеціальною відміткою, що вказує на форму кожної окремої справи: Е – електронний документ, VG – аудіовізуальний документ, G – фонодокумент, Іг – запис, К – оцифровані копії документів, Мг – цифрові чи оцифровані документи тимчасового зберігання. Доповідачка ознайомила присутніх із усіма новаціями в законодавстві щодо електронного діловодства та архівної справи, результатами їх реалізації та перспективами подальших змін, які переважно спрямовані на застосування європейських стандартів та адаптації автоматизованих інформаційних систем до чинного законодавства ЄС⁷.

Ю. Ковтанюк представив учасникам презентацію: «Уніфікація «електронного конверта», призначеного для надсилання вихідних електронних документів та приймання-передавання електронних документів на постійне зберігання» Доповідач звернув увагу присутніх на те, що в деяких інших країнах замість поняття «електронний конверт» використовують термін «контейнер». Контейнери застосовують для обміну інформацією та її поширенням у різних інформаційних системах, а також для об'єднання у одному файлі даних різного типу. Найпошире-

⁶ III Науково-практичний семінар із міжнародною участю «Організація електронного документообігу в закладах освіти та органах державної влади». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=gzsDOvurw78> (дата звернення 12.05.2021)/

⁷ III Науково-практичний семінар із міжнародною участю «Організація електронного документообігу в закладах освіти та органах державної влади». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=gzsDOvurw78> (дата звернення: 12.05.2021).

нішими контейнерами є повідомлення електронної пошти (пов'язують текстову інформацію з файлами будь-яких форматів даних), цифрові відеофайли (поєднують текст, аудіо, відео), кваліфіковані електронні підписи тощо. Ю. Ковтанюк детально зупинився на структурі, складових та інформаційному наповненні автоматизованих систем електронного документообігу. Доповідач зазначив, що в Україні відсутня єдина система електронного документообігу, тому й бази даних для отримання і зберігання документів будуть мати різні структури і працювати в різних системах. Звідси постає питання щодо формату інформаційного конверта, що надсилається від однієї організації до іншої. Передавати інформаційні конверти можна різними способами, найпоширенішими з яких є: система електронної взаємодії органів виконавчої влади, корпоративні версії систем електронного документообігу, електронна пошта, файлообмінники. Наприкінці виступу доповідач констатував, що ключовим для якнайшвидшого запровадження електронного діловодства в Україні є модернізація систем електронного документообігу, оновлення системи електронної взаємодії органів виконавчої влади, а також створення окремого автоматизованого робочого місця для працівника, відповідального за електронне діловодство в організації.

Проблемі нормативно-правового регулювання електронного документообігу в Україні була присвячена доповідь І. Отамась. Акцент було зроблено саме на закладах освіти, в структурі яких розвивається цифровізація, діджиталізація та активно впроваджується електронний документообіг. Для ефективності цього процесу необхідні три складові: відповідні нормативно-правові документи, сучасне програмне забезпечення та поширена мова ділового спілкування, адже однією з вимог ЄС до України є адаптація вітчизняного законодавства до норм ЄС, розроблення відповідного понятійного апарату. Також система електронного документообігу має відповідати вимогам законодавства щодо форматів даних, а власне документ містити реквізити, бути оформленим відповідно до загальних правил і записаним на мові XML. Підсумовуючи, доповідачка наголосила, що сьогодні Україні необхідно навчитися долати проблеми, які виникають у процесі упровадження електронного документообігу, запозичувати досвід фахівців з інших країн, а також пам'ятати, що не всі дані з електронним цифровим підписом є електронним документом. А для цього варто бути добре обізнаним із тим комплексом нормативно-правових документів, що розроблений і діє сьогодні в Україні.

О. Остряньська у доповіді «Система електронного документообігу як засіб професійного розвитку суб'єктів освітнього процесу в закладах вищої освіти України: реалії та перспективи» порушила проблему пошуку вагомих важелів впливу на підвищення якості освітнього процесу, безперервного кваліфікованого супроводу неперервної освіти

в умовах її періодичного переведення на дистанційний режим. Доповідачкою було здійснено аналіз процесу впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у закладах вищої освіти України та визначено кращі практики цього процесу, встановлено необхідність та актуальність для студентів опанувати навчальну дисципліну «Електронний документообіг», до змісту якої входять такі елементи: документаційне забезпечення управлінської діяльності; організаційна структура документаційного забезпечення; стадії автоматизації документообігу; електронний архів; електронний офіс тощо. Вивчення цієї дисципліни дасть можливість студенту створювати електронні документи різного ступеня складності, грамотно використовувати електронний цифровий підпис, оцінювати та аналізувати стан електронного документообігу, визначати потенційні загрози безпеці інформації і вміти захистити її. Опанування навчальною дисципліною «Організація електронного документообігу в закладах освіти» ознайомить слухачів із особливостями функціонування системи електронного документообігу, системою електронної взаємодії органів виконавчої влади, навчить враховувати міжнародний практичний досвід у впровадженні інформаційних технологій⁸.

Загалом науково-педагогічними працівниками було детально обговорено питання про створення дистанційної форми підвищення кваліфікації для архівістів та викладачів закладів вищої освіти. Наукова платформа семінару стала місцем для творчої співпраці, плідного науково-освітнього й соціального партнерства представників різних закладів освіти, обговорення й вирішення актуальних проблем вітчизняного і європейського досвіду роботи з електронними документами, розгляду шляхів налагодження й зміцнення дієвої співпраці між науковцями і практиками .

Отже, виступивши співорганізатором цього важливого заходу та виголосивши на ньому ґрунтовну доповідь, представники УНДІАСД продемонстрували спроможність і готовність долучитися до впровадження та використання у роботі систем електронного документообігу, що запроваджений у європейських країнах та активно впроваджується в Україні. Цей процес має важливе значення для подальшого розвитку архівної справи, документознавства та виводить архівну галузь на якісно новий рівень розвитку.

⁸ III Науково-практичний семінар із міжнародною участю «Організація електронного документообігу в закладах освіти та органах державної влади». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=gzsDOvurw78> (дата звернення 12.05.2021).

⁹ Організація електронного документообігу в закладах освіти та органах державної влади. URL: <http://umo.edu.ua/news/orghanizacija-elektronnogho-dokumentobighu-v-zakladakh-osviti-ta-orghanakh-derzhavnoji-vladi> (дата звернення 17.05.2021).

Скріншоти засідання III Науково-практичного семінару із міжнародною участю «Організація електронного документообігу в закладах освіти та органах державної влади» (джерело: офіційний сайт ЦДЕА України – <https://tsdea.archives.gov.ua>).